

LEERLINGVOLGSYSTEMEN VOOR KLEUTERS OP EEN RIJ

VIND HET LEERLINGVOLGSYSTEEM VOOR KLEUTERS DAT HET BESTE BIJ JE PAST

Het leerlingvolgsysteem is een middel dat wordt ingezet om de ontwikkeling van onze kinderen te volgen. Het volgen van de ontwikkeling van kinderen is vanuit de wetgeving opgelegd. Iedere leerkracht heeft er dus mee te maken. Vandaar dat het van groot belang is om het juiste systeem te kiezen. Maar waar baseer je die keuze op en hoe krijg je inzicht in de plussen en minnen van de verschillende systemen? In dit artikel helpen we je met deze vragen op weg zodat zowel professional als kind optimaal kunnen profiteren van de mogelijkheden van het leerlingvolgsysteem.

Begripsvorming en belang

Als eerste staan we stil bij de betekenis en de functie van een leerlingvolgsysteem. Een leerlingvolgsysteem wordt beschreven als een programma dat de leerkracht op zowel individueel- als groepsniveau inzicht geeft in de ontwikkeling van zijn leerlingen. Dit geeft de mogelijkheid om vervolgens het onderwijsaanbod zo optimaal mogelijk af te stemmen op de onderwijsbehoeften van de groep en de individuele leerlingen. Het feit dat het correct gebruiken van een leerlingvolgsysteem een positieve invloed heeft op de leeropbrengsten van de leerlingen wordt door verschillende bronnen bekrachtigd (Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap, 2007; Inspectie van het Onderwijs, 2010). Dus denk bij jezelf eens na, gebruik jij het leerlingvolgsysteem optimaal?

Een leerlingvolgsysteem geeft echter niet alleen inzicht in de prestaties van de leerlingen. Vooral bij kleuters is het van groot belang ook informatie te verkrijgen over de sociaal-emotionele ontwikkeling. De basis van het welbevinden op school wordt tijdens deze eerste twee jaren gelegd. Uit onderzoek komt naar voren dat de mate van zelfvertrouwen, de positie van het kind in de groep en hoe het kind zich voelt op school van invloed zijn op de prestaties van een kind. Door als leerkracht deze aspecten bewust te beïnvloeden lever jij een grote bijdrage aan de toekomstige resultaten van de leerlingen (Raver & Knitzer, 2002). Een leerlingvolgsysteem is daarom een goed middel om deze sociaal-emotionele ontwikkeling in kaart te brengen om zo het aanbod hier op af te stemmen. Wie zich sociaal emotioneel sterker ontwikkelt, heeft meer kansen op een positieve ontwikkeling (Van der Ploeg, 2019).

Ontwikkelingen inspectie

De Expertgroep PO heeft aangekondigd dat er een verandering op komt is. Vanaf 1 augustus 2022 is het gebruik van schoolse leerlingvolgsystemen (toetsen) voor kleuters niet meer toegestaan. Alle leerlingvolgsystemen die gebruikt gaan worden, moeten genormeerd en goedgekeurd zijn door de Expertgroep PO. De criteria waar de leerlingvolgsystemen aan moeten voldoen zijn gericht op de manier waarop de vorderingen van de leerlingen op cognitief en/of niet-cognitief gebied systematisch worden gemeten en de wijze waarop de leervorderingen van de leerlingen voor de ouders/verzorgers en docenten worden gemaakt (Van der Vleuten; Glas & Joosten-Ten Brinke, 2020). Dit alles om de opbrengsten van het gebruik te optimaliseren. Echter is er sinds kort onduidelijkheid of deze regeling nog steeds ingevoerd zal gaan worden. Wij hebben hier op dit moment contact over met Expertgroep PO. Wanneer er meer duidelijkheid is zal een update van dit artikel worden gepubliceerd. Houd onze site en sociale media dus goed in de gaten.

Daarbij is het goed om te weten dat veel leerlingvolgsystemen dit beoordelingstraject nog moeten doorlopen. Op dit moment zijn alleen Kind in Beeld – Taal en Motoriek voor kleuters van CITO beoordeeld en goedgekeurd door de Expertgroep PO. ZIEN! is daarnaast door de Cota beoordeeld. Wanneer een leerlingvolgsysteem nog niet beoordeeld is betekent dit niet dat het iets te maken heeft met de kwaliteit van het systeem. Maar... let op lieve klanten; ondanks dat je keuze hier dus niet van af te hoeft te hangen is met de nieuwe regeling in aantocht wel van belang hier kritisch over na te denken.

De juiste keuze maken

Er zijn veel verschillende leerlingvolgsystemen op de markt. Voor het maken van een juiste keuze zijn verschillende aspecten van belang. Hieronder nemen we ze allemaal kort door.

Visie van de organisatie

Ten eerste is het van belang stil te staan bij de manier waarop jullie organisatie tegen de ontwikkeling van kinderen en de manier van toetsen aankijken. De kleuterontwikkeling wordt beschreven als een ontwikkeling in sprongen op zowel cognitief als sociaal-emotioneel vlak. Het afnemen van schoolse toetsen is iets wat hiermee niet in lijn is en wat gelukkig door de onderwijsinspectie ook is gezien en beaamd. Echter zijn er veel verschillende manieren om de ontwikkeling van een kind te stimuleren en in kaart te brengen. Bedenk bij het kiezen van een leerlingvolgsysteem goed hoe uw organisatie daar tegenaan kijkt. Is de visie bijvoorbeeld meer ontwikkelingsgericht of programmatisch?

Populatie

Vervolgens is het goed om te kijken naar uw schoolpopulatie. Zijn er veel leerlingen met speciale onderwijsbehoeften waar het leerlingvolgsysteem rekening mee zou moeten houden? Of zijn er specifieke ontwikkelingsgebieden die meer aandacht verdienen bij de leerlingen? Het beste zou zijn dat het leerlingvolgsysteem rekening houdt met de schoolambities betreft de PO referentieniveau's. Op die manier kan het systeem zo goed mogelijk worden afgestemd op de leerlingen om zo ambitieuze doelen te blijven stellen.

Eisen handelingsadviezen

Wanneer je gegevens en observaties van je leerlingen in het leerlingvolgsysteem hebt gezet, kunnen daar handelingsadviezen uit voortkomen. Deze adviezen kunnen de leerkracht helpen om de ontwikkeling van de leerlingen optimaal te ondersteunen. Per leerlingvolgsysteem zit er verschil in

deze adviezen. De ene zijn erg gedetailleerd terwijl de andere oppervlakkiger blijven. Bedenk dus goed waar de behoefte ligt op dit gebied en hoe veel jullie van plan zijn met deze adviezen te werken.

Gebruiksvriendelijkheid

De meeste leerlingvolgsystemen zijn de afgelopen jaren door digitalisering steeds meer gebruiksvriendelijk geworden. Het invullen gaat sneller en er zijn steeds meer opties beschikbaar. Echter is het ene systeem inzichtelijker dan de ander. Door de hoeveelheid mogelijkheden kan het soms namelijk lastig zijn om gegevens op een overzichtelijke plek terug te vinden. Bedenk daarom goed welke opties wel en geen toevoeging zijn in jullie ogen. Daarnaast zijn er ook systemen die een app gebruiken als ondersteuning. Hierbij kan je je observaties gedurende de dag hierin vastleggen om deze vervolgens te koppelen aan het web-based systeem. Een kleine kritische noot hierbij is natuurlijk dat alle leerlingvolgsystemen alles heel praktisch over laten komen. Vraag dit echter na bij gebruikers. Hun persoonlijke ervaring is namelijk heel waardevol. Wij bij Edux helpen je graag om contact te zoeken met deze professionals.

Doorgaande lijn met basisschool

De gegevens die je tijdens de kleuterperiode van een leerling verzamelt zijn waardevol voor de rest van de basisschoolcarrière. Daarom is het fijn als een leerlingvolgsysteem dat tijdens bij de kleuters wordt ingezet een goede doorgaande lijn heeft voor de rest van de basisschooltijd. Het is daarom belangrijk om vooraf te oriënteren hoe deze lijn eruit ziet en of deze overgang passend is bij jullie organisatie.

Effectief gebruik leerlingvolgsysteem en Edux implementatie piramide

Nadat het leerlingvolgsysteem is gekozen, is het proces van implementatie aangebroken. Er zijn verschillende ontwikkelingsstadia die doorlopen moeten worden om het leerlingvolgsysteem uiteindelijk zo efficiënt en opbrengstgericht mogelijk te gebruiken (Faber, Geel & Visscher, 2013). Je kan de stappen zien in de vorm van een piramide, elk volgend stadium vult het voorgaande stadium aan om zo het gebruik van het leerlingvolgsysteem te uit te breiden en meer omvattend te maken. De stappen staan hieronder beschreven waarbij de eerste stap 'Meten en Kijken' als doel heeft en de laatste drie stappen 'Verandering in de Onderwijspraktijk'.

1. *Kijk- en meetinstrument*
Leraren zijn in dit stadium betrokken doordat zij toetsgegevens registreren en analyseren. Echter leidt dit nog niet tot het formuleren van concrete plannen of een strategie.
2. *Instrument voor het verbeteren van de onderwijspraktijk*
In dit stadium wordt het leerlingvolgsysteem door leerkrachten gebruikt om de inrichting van het onderwijs af te stemmen op de behoeften van individuele- en groepen leerlingen. Leraren hebben in deze fase een onderzoekende houding. Ze signaleren risico's, onderzoeken deze

risico's en voeren analyses uit voor zowel individuele als groepen kinderen. Leraren gebruiken de analyses van het leerlingvolgsysteem om plannen op te stellen ter verbetering van het lesaanbod.

3. *Instrument voor het ontwikkelen van school- en onderwijsaanbod*

De schoolleiders en bestuurders zorgen ervoor dat dat er zicht is op het functioneren van de gehele school. Hier hoort ook bij dat scholen en besturen borgen dat het leerlingvolgsysteem op alle scholen wordt gebruikt om maximale opbrengsten te behalen. De uitkomsten van het systeem worden gebruikt voor het formuleren van ambitieuze doelen voor zowel de school als voor individuele leerkrachten.

4. *Instrument voor zelfreflectie*

Het verschil tussen deze stap en de vorige stap ligt hem in de attitude. Het systeem wordt hier op eigen initiatief gebruikt. Op dit punt zijn de leraren en managers van de scholen en besturen continu bezig met het reflecteren op en verbeteren van hun eigen functioneren. Alle medewerkers zijn actief betrokken bij het vernieuwen en verbeteren van het onderwijs door het aandragen van ideeën, het nemen van verantwoordelijkheid en het delen van expertise.

Meer weten?

Wil je meer weten over dit onderwerp of wil je hulp bij het implementeren van een nieuw leerlingvolgsysteem? Neem dan contact op met een van onze adviseurs Jonge Kind (info@edux.nl).

	KIJK! GROEP 1-2	BOSOS	HOREB
Doelgroep	Kinderen in de leeftijd van drieënhalf jaar tot zeven jaar (groep 1 en 2 van de basisschool).	Basisonderwijs groep 1-2	Basisonderwijs groep 1-8
Algemene uitgangspunten (hoe wordt de ontwikkeling in kaart gebracht)	"Essentieel voor KIJK! is het observeren van kinderen tijdens zelf gekozen activiteiten waarbij ze actief en betekenisvol bezig zijn. Observeren doet u continu, tussendoor en niet gepland, maar ook gepland met een vooraf bepaald doel. Deze observatiegegevens vormen de basis voor uitspraken over het verloop van de ontwikkeling en de keuze voor een beredeneerd activiteitenaanbod. Goed kijken naar kinderen, gericht observeren, weten hoe kinderen zich ontwikkelen én het bewust handelen op basis van uw observaties staan daarbij centraal." • Bij de observatie staan welbevinden en betrokkenheid van kinderen centraal. • Kijken naar kinderen is het vertrekpunt voor alle verdere activiteiten in de groep; het biedt houvast om de ontwikkeling van kinderen gericht te stimuleren. • U kijkt naar wat kinderen bezighoudt, bij voorkeur tijdens zelfgekozen activiteiten. • De ontwikkelingslijnen geven structuur aan het kijken naar kinderen. • Kijk! geeft een beeld van de totale ontwikkeling van kinderen. Kijk! is gebaseerd op belangrijke principes van de werking van het brein."	"Het doel van BOSOS is: komen tot een beredeneerd aanbod door gericht observeren en signaleren en opbrengsten goed in kaart brengen die specifiek zijn voor jouw praktijk. Zo kun jij als leerkracht je leerstofaanbod aanpassen aan de mogelijkheden van de leerlingen en aan de mogelijkheden van de klas." "In de eerste twee jaren van de basisschool wordt de grondslag gelegd voor de verdere ontwikkeling op school. BOSOS wil dat die ontwikkeling zo duidelijk en zorgvuldig mogelijk in kaart gebracht wordt en integreert daarom de diverse zorgonderdelen. • Observaties gebaseerd op de leerlijnen van SLO • Uitwerking op basis van de 5 hoofdontwikkelingslijnen voor kleuters • Integratie van Cito in het programma • De leeropbrengsten op groepsniveau eenvoudig zichtbaar gemaakt • Duidelijke groepsoverzichten als basis voor groepsplannen • De zorg duidelijk zichtbaar voor leerkrachten, intern begeleider, directie en ouders • Duidelijk beleid bij overgang naar groep 3 Zelf samen te stellen digitaal rapport Op basis van deze zorgvuldige werkwijze kan de	"HOREB staat voor Handelingsgericht Observeren, Registreren en Evalueren van Basisontwikkeling. Met dit online handelingsgerichte kwaliteitssysteem kunt u invulling geven aan Startblokken in de kinderopvang, peuterspeelzaal en voorschool, Basisontwikkeling in de onderbouw en Ontwikkelingsgericht Onderwijs in de bovenbouw van de basisschool. HOREB bevat de aanwijzingen en instrumenten waarmee pedagogisch medewerkers, leidsters en leerkrachten ontwikkelingsgericht kunnen werken met kinderen vanaf de babyperiode tot en met einde basisonderwijs."

		leerkracht juiste beslissingen namen die voor de toekomst van een leerling van essentieel belang zijn."	
Ontwikkelingsaspecten	☐ Rekenen ☐ Taal ☐ Sociaal emotioneel ☐ Motoriek	☐ Rekenen ☐ Taal ☐ Sociaal emotioneel	☐ Rekenen ☐ Taal ☐ Sociaal emotioneel ☐ Motoriek ☐ Wereldoriëntatie ☐ Kunst en Cultuur
Gekoppeld aan SLO doelen	De ontwikkelingslijnen zoals in KIJK! zijn gebaseerd op de ontwikkelingspsychologie. Pas als we het gaan hebben over 'leerlijnen' en 'doelen' (bij beredeneerd aanbod) dan kun je zeggen dat die zijn gebaseerd op de SLO doelen.	De observaties zijn gebaseerd op de leerlijnen van SLO.	Bij het onderdeel Activiteitenboek/ thema's ontwerpen is een button 'SLO-doelen' opgenomen. Hiermee wordt gelinkt naar de SLO-website Jonge kind met daarop het overzicht van doelen die geformuleerd zijn voor taal, rekenen en sociaal-emotionele ontwikkeling voor aanvang groep 1 en eind groep 2 van de basisschool.
Doorgaande lijn 0-12	Ja , Kijk! Groep 1-2 is onderdeel van een doorgaande lijn van observatie instrumenten, die loopt van 0 tot 13 jaar. Kijk! 1-2 sluit direct aan bij Kijk! 0-4 jaar. Vervolgens kan gewerkt worden met Kijk! groep 3 en 4 (leeftijd 6 t/m 8 jaar) en Kijk! groep 5 t/m 8, module rekenen.	Ja , voor peuters is het pakket BOSOS 2-4 verkrijgbaar. De doelen van het laatste analyse-moment (4.3 jaar) komen overeen met dezelfde leeftijdsfase bij BOSOS groep 1-2. Beide systemen kunnen aan elkaar gekoppeld worden. Leerkrachten van groep 3 kunnen aan het eind van groep 2 toegang krijgen tot de leerlingen die uitstromen naar groep 3.	Ja , HOREB biedt een observatie-, registratie-, evaluatie- en planningsinstrument voor professionals die werken met kinderen tot met 12/13 jaar en waarborgt daarmee een doorgaande lijn van kinderopvang naar basisschool. Er wordt gewerkt vanuit één module welke geschikt is voor de kinderopvang en het basisonderwijs. In beide modules wordt er gewerkt met het observatiemodel Spelverhalen. Dit observatiemodel brengt de ontwikkeling in beeld m.b.t. de spelontwikkeling, de brede bedoelingen en specifieke kennis en vaardigheden van kinderen van 0 t/m 12/13 jaar.
Makkelijk in gebruik	De leerkracht registreert twee keer per jaar de basisgegevens (basiskenmerken, betrokkenheid en risicofactoren) en de ontwikkeling van de kinderen. De digitale applicatie KIJK!	Nadat de gegevens van een leerling zijn ingevoerd, wordt vastgesteld wanneer de observaties plaats vinden. De leerkracht ziet daarna in de agenda welke leerlingen de	HOREB bestaat uit een digitaal systeem waarbij elke leerkracht, leidster of pedagogisch medewerker een eigen account heeft om

	registratie.nl ondersteunt de werkwijze van observeren – reflecteren – stimuleren – registreren. De leerkracht houdt gedurende een langere periode de observaties bij in het digitale dagboek (tijdens dagelijkse activiteiten). Op basis daarvan wordt de ontwikkeling geregistreerd. Registratie en observatie kunnen eventueel ook op papier genoteerd worden in het volgboekje of dagboekje. Bij de ontwikkelingslijnen worden zeven fasen van een half jaar onderscheiden (van 3.6 tot 7 jaar). Kenmerken van de fase worden opgesomd. Binnen een fase wordt een driepuntsschaal gegeven om het niveau van de ontwikkeling aan te geven. Bij elke observatiemoment wordt met een andere kleur de ontwikkelingslijn ingekleurd: in welke fase bevindt het kind zich en op welk niveau). Ook wordt de kalenderleeftijd van het kind op het moment van observeren genoteerd. Hierdoor wordt duidelijk hoe de ontwikkeling van het kind verloopt en hoe het zich verhoudt t.o.v. de ‘gemiddelde’ ontwikkeling. Bij elke ontwikkelingslijn is ruimte voor ‘vrije’ notaties.	komende periode geobserveerd dienen te worden. Voor groep 1 is dit, naast de start en de twee wenmomenten, op vier leeftijdsgebonden tijdstippen: 4.3 jaar, 4.6 jaar, 4.9 jaar en 5 jaar. Mocht een leerling nog in groep 1 zitten, dan kan ook met 5.3 jaar, 5.6 jaar en 5.9 jaar. Maar dan alleen voor de items die eerder nog niet goed waren. Deze worden automatisch doorgeschoven naar een later tijdstip. Voor groep 2 zijn er vijf vaste momenten: oktober, november (alleen verwachting richting groep 3) januari, april (alleen items die eerder nog niet goed waren) en eind groep 2.	daarmee de gegevens van zijn of haar groep kinderen bij te houden. De basis van HOREB is de driedeling in: activiteitenboek, logboek en kinderdagboek. Deze worden gedurende een jaar bijgehouden en bijgewerkt. In het activiteitenboek kan de leidster, pedagogisch medewerker of leerkracht themamappen aanmaken. Elke themamap bevat verschillende instrumenten die hij/zij nodig heeft om thema's en activiteiten doelgericht te ontwerpen. Ook vindt men hier de achtergrondinformatie, didactiek en een aantal voorbeelden die men kan gebruiken om zich nog verder te bekwamen in het thematiseren. Het logboek is een instrument voor het plannen en reflecteren op activiteiten die leerkracht of leidster met kinderen onderneemt en het handelen van hen binnen die activiteiten. Ook reflecteert hij/zij hier op de ontwikkeling van de kinderen die deelnamen aan de activiteit. Deze ontwikkelingssignalerende gegevens transporteert het programma automatisch naar het Kinderdagboek van het betreffende kind. In het kinderdagboek houdt de leerkracht, pedagogisch medewerker of leidster per kind en per kernactiviteit de ontwikkeling bij. Ook kan men hier bestanden toevoegen die de ontwikkeling van het kind inzichtelijk maken, zoals foto's van bouwactiviteiten of geschreven teksten. Op deze manier bouwt men per kind een portfolio en een eigen archief op. De manier van invullen verschilt per formulier, in sommige formulieren is er ruimte voor
--	---	---	--

			observaties, in andere moeten vaardigheden worden aangekruist of worden afgestreept.
Digitaal	Ja	Ja	Ja
Niveau van ondersteuning (groep/kind)	In het individueel rapport kun je de voortuitgang van het kind zien door het kind te vergelijken met zichzelf (eerdere registraties) en met wat van een kind van die leeftijd verwacht mag worden. Het groepsrapport maakt zichtbaar hoe je groep zich als geheel ontwikkelt en wat de effecten zijn van je onderwijsaanbod. Hierdoor weet je of bepaalde ontwikkelingsgebieden extra stimulans nodig hebben. Met de module KIJK! Beredeneerd aanbod kun je op basis van het groepsrapport en –overzicht een groepsplan/themaplan opstellen, met doelgerichte activiteiten om kinderen verder te brengen in hun ontwikkeling. Met KIJK! Monitor kan je op schoolniveau de effecten van aanbod en handelen monitoren. Je kunt trends aflezen en zien hoe kinderen zich over een langere periode ontwikkelen.	De ontwikkeling van de leerlingen wordt gemakkelijk zichtbaar gemaakt. Via de rapportage kan de leerkracht direct de ontwikkeling op de 5 hoofdontwikkelingslijnen zien: - Visueel-motorische ontwikkeling - Taal-denkontwikkeling - Auditieve ontwikkeling en de ontwikkeling van de leesvoorwaarden - Ontwikkeling van de leesvoorwaarden - Sociaal- emotionele ontwikkeling Er is gekozen voor deze 5 hoofdontwikkelingsgebieden. Elke hoofdontwikkelingsgebied bestaat uit verschillende deelgebieden. Deze 5 hoofdontwikkelingsgebieden vormen immers de basis voor de groepsplannen. Basis voor een groepsplan is direct zichtbaar; Met behulp van de analyse van de rapportages kan de leerkracht direct groepen voor de kleine kring maken om voor bepaalde leerstofonderdelen extra instructie te geven.	In HOREB kan de leerkracht ondersteuning op groepsniveau plannen. Dat is mogelijk in het Activiteitenboek en het Logboek, waar de leerkracht doelgerichte activiteiten ontwerpt om de groep of groepjes kinderen te ondersteunen. Ook is het mogelijk om plannen te maken voor individuele kinderen.
Doelen herhalen ja/nee	De leerkracht observeert de ontwikkeling, niet de doelen. Dit punt is daardoor niet aan de orde.	Globale observatie voor de leerlingen die zich conform de tussendoelen ontwikkelen en een specifieke observatie voor leerlingen die zich minder goed ontwikkelen. Elke leerlijn bestaat uit een basisobservatie (vetgedrukt) en specificaties van die basisobservatie. Weet de leerkracht zeker dat het basisitem goed is dan hoeft hij niet de	Bij het plannen van het aanbod voor 6-8 weken voor de hele groep selecteert de professional in een interactieve cirkel welke bedoelingen er aan bod komen. Tijdens de reflectie op het thema dat gedraaid is brengt de professional in beeld wat de opbrengsten zijn. Afhankelijk van deze evaluatie kan de professional besluiten doelen te herhalen in het nieuwe aanbod of niet. Voor het vastleggen van de individuele

		specificaties te observeren. Een goede tijdsbesparing voor de betere leerlingen. <i>Automatisch doorschuiven naar de volgende observatie van items nog niet goed zijn.</i> Een item dat nog niet goed is, wordt in de observatielijst automatisch doorgeschoven naar de volgende observatie. Eerst met een oranje waarschuwing van gericht volgen en bij de tweede keer met een rode waarschuwing van actie gewenst. De leerkracht weet direct waar hij aan toe is en kan daar zijn zorg op afstemmen. Ook de ouders weten dat.	ontwikkeling per kind wordt het Kinderdagboek gebruikt.
Welbevinden en betrokkenheid	De observatie van basissenmerken, betrokkenheid en risicofactoren staat centraal. Door ook te kijken naar deze basissenmerken (vrij zijn van emotionele belemmeringen, nieuwsgierig en ondernemend zijn, zelfvertrouwen hebben), de betrokkenheid en de risicofactoren (impulsiviteit, passiviteit, slechte selectieve aandacht, gebrekkige analyse en structurering, geringe wendbaarheid, grote vermoeidheid) ontstaat een compleet beeld van de ontwikkeling. De observatie van het welbevinden wordt specifiek ondersteund door een vierpuntschaal. De observatie van betrokkenheid is gebaseerd op de Leuvense Betrokkenheidschaal voor Kleuters (F. Laevers).	Uit de sociaal-emotionele lijn en bij de observaties wennen 1 en 2 wordt het de betrokkenheid en het welbevinden van de baby/peuter en kleuter in kaart gebracht en gevolgd.	Bij het formulier halfjaarlijks stand van zaken overzicht worden de volgende aspecten beoordeeld: plezier; mee willen doen met anderen; initiatieven nemen; anderen erbij willen betrekken; interesse en de wereld; meer willen doen/weten/kunnen. Daarnaast is in iedere begeleide activiteit die de professional in het Logboek plant het 'hart' van de doelencirkel van OGO het uitgangspunt. In dit 'hart' zijn welbevinden en betrokkenheid opgenomen als basissenmerken, zij zijn een basisvoorwaarde om tot leren en ontwikkeling te komen.
Rapporten naar ouders	Voor het bespreken van de gegevens met ouders, kan er gebruik gemaakt worden van de KIJK! rapportage voor ouders. Dit is het rapport waarin voor ouders een toelichting wordt gegeven op de verschillende ontwikkelingslijnen en kan, indien gewenst, gegenereerd worden na een registratie.	Er kan zelf een online digitaal rapport worden samengesteld om aan ouders te laten zien.	Indien HOREB 3.0 in zijn totaliteit gebruikt wordt hebben ouders te allen tijde toegang tot het portfolio van hun kind. Daarnaast worden de stand van zaken formulieren en de uitdraaien van het Kinderdagboek gebruikt bij de rapportage aan ouders.

Handelingsopties	KIJK! Kies Doe is een praktisch hulpmiddel bij het samenstellen van een beredeneerd onderwijsaanbod in groep 1-2. Bij alle ontwikkelingsgebieden zijn activiteiten beschreven die als voorbeeld en als inspiratie kunnen dienen voor je eigen aanbod. Alle activiteiten voldoen aan de kwaliteitscriteria voor goede activiteiten zoals die zijn beschreven in KIJK! Kies Doe. Ook zijn in de activiteiten veel aanpakstrategieën van Marzano verwerkt. Denk hierbij bijvoorbeeld aan coöperatieve werkvormen en aan non-verbale representaties. Zie hiervoor ook de module Beredeneerd Aanbod. Die ondersteunt het maken van een groepsoverzicht en het maken van een themaplan, op basis van de registraties. KIJK! Kies Doe geeft daarop aanbod gekoppeld aan doelen.	Actie en tips en de 'vergeten' leerlijnen. In BOSOS zijn actie en tips per item uitgewerkt. Speciale aandacht is voor de 'vergeten' leerlijnen. Dat zijn de leerlijnen vooral op het gebied van de ontwikkeling van de grove en fijne motoriek, die in de opleiding maar ook in de praktijk soms te weinig aandacht krijgen.	Erg uitgebreid, in het Activiteitenboek zijn veel handvatten te vinden voor het stimuleren van de doelen uit het systeem. Het is hét werkinstrument, de 'gereedschapskoffer', voor leerkrachten die Ontwikkelingsgericht Onderwijs willen vormgeven in hun groep. Het is bedoeld om het pedagogisch-didactisch handelen van leerkrachten te sturen en te verbeteren.
Koppeling BSO	Ja, hiervoor kan gebruik gemaakt worden van Kijk! voor de BSO. In april 2021 nog alleen in boekvorm. Najaar 2021 aangevuld met een webbased versie.	De school kan zelf bepalen of en wie ook in het programma toegevoegd kan worden.	Ook de medewerkers van de BSO kunnen met HOREB werken. Zij kunnen op deze wijze informatie over leerlingen met de leerkracht uitwisselen.
Expertgroep toetsen PO	Nog niet genormeerd. KIJK! zit wel in dit proces van beoordeling.	Nog niet genormeerd, normering aanvraag is in behandeling.	Nog niet genormeerd
Passend aanbod creëren	N.v.t.	Na het invullen van de observatiegegevens kan de school vanuit de analyse in een groepsoverzicht zien wat de groep of de individuele leerling aan passend nodig heeft.	N.v.t.
Bronnen	<u>Kijk! Bazalt</u> <u>SLO Kijk!</u>	<u>Bosos</u> <u>SLO Bosos</u>	<u>Horeb</u> <u>SLO Horeb</u>

	MIJN KLEUTERGROEP	PARNASSYS	LOOQIN
Doelgroep	Peuters t/m groep 3 in het standaard pakket en daarnaast eigen doelensets mogelijk. Denk aan speciaal onderwijs of bepaald onderwijsconcept zoals bijv. Montessori.	Basisonderwijs en speciaal basisonderwijs groep 1-2 Wanneer je als school óók een licentie hebt op de module leerlijnen, krijg je hiermee toegang tot een grote database met leerlijnen. Er zijn leerlijnen beschikbaar voor de volgende doelgroepen: - Regulier Basisonderwijs - Speciaal Basisonderwijs - Speciaal Onderwijs - Voortgezet Speciaal Onderwijs. Er is o.a. een leerlijnenpakket voor groep 1 en 2. In onderstaande tekst gaan we alleen op dat leerlijnenpakket in.	Basisonderwijs groep 1-8
Algemene uitgangspunten (hoe wordt de ontwikkeling in kaart gebracht)	De typerende sprongsgewijze ontwikkeling van het jonge kind wordt eenvoudig door de leerkracht gevolgd door het aanklikken van 'de sprongen' binnen een gesteld doel. Daarnaast kunnen er extra observaties of speciale doelen toegevoegd worden voor die 20% van de kinderen die bijzondere ontwikkeling laten zien. Dit kan in de vorm van foto's en losse aantekeningen. MijnKleutergroep gaat vervolgens met deze gegevens aan de slag en ondersteunt de leerkracht met handige overzichten, zodat de leerkracht zich maar met een ding hoeft bezig te houden: onderwijs geven aan de leerlingen in de groep. Hiervoor gebruikt de leerkracht de planmodule. Binnen	"De lijnen zijn ontwikkeld voor het regulier en speciaal basisonderwijs. Als uitgangspunt zijn de kaders en leerlijnen van SLO en CED gebruikt." "De leerlijn geeft een gemiddelde weer van het verloop van de ontwikkeling van een kind in deze leeftijdscategorie. Het is niet bedoeld als 'meetlat' waarbij een andere ontwikkeling dan dit gemiddelde automatisch als probleem, achterstand of voorsprong moet worden gezien. Het instrument is vooral bedoeld als hulpmiddel om te zien welke begeleiding en activiteiten bij (de zone van de naaste ontwikkeling) van een kind passen."	"Looqin PO is een procesgericht kindvolgsysteem voor kinderen van 4 tot 13 jaar. Werken met Looqin betekent een directe verbetering van de leeromgeving op school. Het inspireert leraren met concrete interventies om een rijke, betekenisvolle en uitdagende leeromgeving te creëren. Binnen Looqin staan welbevinden en betrokkenheid centraal. Zó maak je positief verschil in de ontwikkeling van het kind." "Een goed kindvolgsysteem geeft aan wie extra zorg nodig heeft (signaleren), zet een weg uit om het probleem te verduidelijken (analyseren) en helpt om tot succesvolle initiatieven te komen en die te evalueren (intervenieren,

	MijnKleutergroep wordt daarnaast (op eigen gekozen momenten) geëvalueerd op de ontwikkeling van de kinderen in combinatie met het leerkracht handelen. Hierdoor ontstaat een mooie cyclus waarin het kind centraal staat maar de leerkracht op eenvoudige wijze verlicht wordt in alle administratieve rompslomp die in het huidige onderwijs van de leerkracht verwacht wordt.		Looqin PO helpt je om geen enkel kind uit het oog te verliezen en duidelijk zicht te houden op de evolutie die elk kind doormaakt."
Ontwikkelingsaspecten	Basispakket: ☒ Rekenen ☒ Taal ☒ Sociaal emotioneel & spel ☒ Motoriek Optioneel: ☒ Engels ☒ Kunstzinnige vorming ☒ Wereldoriëntatie	☐ Rekenen ☐ Taal ☐ Sociaal emotioneel ☐ Motoriek	☐ Rekenen ☐ Taal ☒ Sociaal emotioneel
Gekoppeld aan SLO doelen	Ja, nieuwste versie van de SLO doelen gecombineerd met de wensen van de werkvloer. Gebruikers krijgen automatische update en daarnaast is ook maatwerk mogelijk. Denk aan speciaal onderwijs of bepaald onderwijsconcept zoals bijv. Montessori.	Als uitgangspunt zijn de kaders en leerlijnen van SLO en CED gebruikt.	In Looqin wordt niet met doelen gewerkt, maar met 'competenties' en 'prestaties'. Deze zijn niet gekoppeld aan SLO doelen. Alle 'competenties' en 'prestaties' zijn aan te passen of je ze wel of niet wil meenemen in de screening. Prestaties zijn ook toe te voegen (dit gebeurt wel eens dat scholen de SLO doelen toevoegen). Dit is te doen op clusterniveau (kleuters of overige groepen).
Doorgaande lijn 0-12	Vanaf groep 3 heet MijnKleutergroep 'Leerjemee', 'Leerjemee' biedt dezelfde functionaliteit, omgeving en techniek maar dan speciaal gericht op IKC's, midden- en bovenbouw en speciaal onderwijs.	Om de doorgaande lijn van 0-7 jaar te bewerkstellingen, zijn ook doelen voor kinderen van 0-4 jaar ontwikkeld, die beschikbaar zijn in het webbased programma KidsKonnnect. De kunnen gebruikt worden in kindcentra en peuterspeelzalen. Die doelen van de hoogste fase (fase 8) komen grotendeels overeen met de doelen van niveau 0 van het	Het kindvolgsysteem Looqin PO is gericht op groep 1-8 van het primair onderwijs. Voor de voorschoolse periode (kinderen van 0-4 jaar in kindcentra of peuterspeelzalen) is Looqin KO ontwikkeld. Op deze wijze wordt een doorgaande lijn gecreëerd. Informatie uit dit systeem kan worden doorgezet naar Looqin PO.

		basisschoolinstrument. Naast de leer- en ontwikkelingslijnen 4-7 jaar zijn er nog meer leerlijnenpakketten beschikbaar binnen ParnasSys.	
Makkelijk in gebruik	Met MijnKleutergroep gaat het vastleggen van vaardigheden van leerlingen makkelijk en snel. Door de speciale weergave die geschikt is voor mobiele apparaten als ipads en telefoons kunnen leerkrachten op ieder moment aantekeningen maken van hun observaties. Het is daarnaast mogelijk om met een druk op het doel aan het systeem door te geven dat het kind het doel heeft behaald. Eventueel kunt u hier ook nog een opmerking bij kwijt of het doel aanmerken als een specifiek doel voor een bepaalde periode.	Om te beginnen moeten alle leerlingen van een groep gekoppeld worden aan het leerlijnenpakket. Daarna stelt de leerkracht op groepsniveau (leerlijnen, leerjaar) de beginsituatie in. Voor leerlingen die in de tweede helft van het jaar instromen, is een leerroute Basis (instroom) beschikbaar. Vervolgens kan de leerkracht de doelen afvinken die de leerlingen beheersen. Dit kan zowel op groeps- als op leerlingniveau . In het planscherm zijn per leerling de doelen met verschillende kleuren gemarkeerd: groen voor beheerste doelen; oranje voor doelen die aangeboden of beheerst moeten worden, gezien het leerjaar waar de leerling in zit; blauw voor ingeplande doelen en geel voor doelen die nu nog niet aangeboden hoeven te worden gezien het leerjaar waar de leerling in zit, maar waar je wel in gaat werken als een leerling er aan toe is. In het systeem kunnen aan leerlingen notities worden toegevoegd waarin observatiegegevens worden opgeschreven. De leerkracht kan deze ook noteren in het document Registratie observatiegegevens. Mede aan de hand hiervan kunnen doelen worden afgevinkt in het instrument.	Middels twee screenings breng je welbevinden, betrokkenheid, competenties en prestaties voor elke leerling in beeld. Dit doe je met een eenvoudige vijfpuntsschaal . De samenvatting van de screenings is eenvoudig, waardoor je in één oogopslag zicht hebt op je gehele groep . Dit beeld is een eerste uitnodiging tot zelfreflectie van de leerkracht. Op de pagina van het individuele kind kun je extra zorg in beeld brengen. Looqin biedt hiervoor 9 observatie-instrumenten. Kies als leerkracht wat het best past bij de situatie van het kind. Alle informatie uit de individuele observatie wordt verzameld in een concreet balans- en werkpuntenoverzicht. Daar kan je ook werkafspraken beschrijven en taken verdelen. Er is een ondersteunende app verkrijgbaar (alleen IOS) waarmee op de mobiele telefoon gewerkt kan worden.
Digitaal	Ja	Ja	Ja
Niveau van ondersteuning (groep/kind)	Er is een praktische overzichtenmodule die ieder gewenst overzicht genereert zodat u informatie direct in de klas kunt gebruiken.	ParnasSys bevat een optie om groepsplannen samen te stellen en om themaplanningen te maken. Hierbij worden sublesgroepen gemaakt	Er zijn 2 sporen bij Looqin. Bij spoor 1 begint de leerkracht met een groepsscreening op het niveau van welbevinden en betrokkenheid. Dit

	Onder andere overzichten per doel, leerling, (sub)groep of niveau. Daarnaast wordt automatisch in het weekrooster per doel weergegeven wat de niveaus van de kinderen zijn en welk extra leerkracht handelen nodig is. Per doel zijn er ook lessuggesties beschikbaar om het doel te bereiken.	van leerlingen die aan bepaalde doelen werken. De leerkracht beschrijft de onderwijsbehoeften, doelen en aanpak. Aan het plan kan een verslag van de uitvoering en een evaluatie worden toegevoegd. Er kunnen pdf's gemaakt en geprint worden van één of alle leerlingen van een groep en van alle werkplannen van een groep.	gebeurt per kind. Op de groepspagina zijn vervolgens op de groepspagina te zien. Middels grafieken worden de resultaten getoond waarna er handelingsmogelijkheden worden getoond. Deze kunnen worden gekozen om welbevinden en betrokkenheid te verhogen. Bij spoor 2 ga je aan de slag met leerlingen die extra aandacht nodig hebben. Er is per kind een gedetailleerde beschrijving beschikbaar van zijn profiel. Ook kan je een handelingsplan maken om hiermee aan de slag te gaan.
Doelen herhalen ja/nee	Ja, binnen de planmodule kun je precies zien welke doelen nog herhaald moeten worden en op het dashboard krijg je advies welke doelen aandacht verdienen.	Je kunt op ieder moment doelen afvinken of weer 'open zetten'.	Looqin biedt zelf geen aanbod die gerelateerd zijn aan doelen, je kunt de interventies wel toepassen op de doelen. Deze zijn dan per groep te selecteren maar je kunt ze ook individueel noteren bij het kind in een 'groeiplan' wanneer je met een kind individueel aan de slag bent.
Welbevinden en betrokkenheid	Zijn binnen de leerlijn sociaal emotionele ontwikkeling losse categorieën waarin je ook de sprongen van de kinderen volgt.	De leerlijn sociaal-emotionele ontwikkeling is gebaseerd op de categorieën en werkwijze van het expertsysteem Zien!. Er zijn twee graadmeters die een signaalfunctie hebben: betrokkenheid en welbevinden. Daarnaast zijn er vijf vaardigheidsdimensies: sociaal initiatief, sociale flexibiliteit, sociale autonomie, impulsbeheersing en inlevingsvermogen. Ook wordt er gekeken naar taakgerichtheid en zelfstandigheid.	Binnen Looqin staat de sociaal-emotionele ontwikkeling centraal, door altijd naar welbevinden en betrokkenheid te kijken.

		Het advies is om Zien! te gebruiken in plaats van de sociaal-emotionele leerlijnen, omdat de gegevens daarvan op de groepskaart te zien zijn, er meer differentiatie mogelijk is in antwoordopties én er veel handelingssuggesties beschikbaar zijn binnen Zien!.	
Rapporten naar ouders	‘Dit kan ik al’ rapportage voor het kind met foto’s en daarnaast nog toe te voegen bijlages voor ouders zoals een groeigrafiek en kleurtjes rapportage.	Je kunt makkelijk zelf een digitaal rapport maken voor een leerling. Je bepaalt zelf hoe het rapport eruit moet zien. Je kan vervolgens het rapport afdrukken of publiceren in het Ouderportaal (uitbreidingsmogelijkheid).	Bevat een overzicht dat als voorbereiding op een oudergesprek gebruikt kan worden.
Handelingsopties	In het weekrooster wordt per doel weergegeven wat de niveaus van de kinderen zijn en welk extra leerkrachthandelen nodig is. Per doel zijn er ook lessuggesties beschikbaar om het doel te bereiken.	De doelen zijn gekoppeld aan activiteiten uit Met Sprongen Vooruit, de CPS mappen Fonemisch bewustzijn en Beginnende Gecijferdheid en Bas in de klas.	Looqin PO bevat een database met interventies die de leerkracht ondersteunen bij het creëren van een rijke leeromgeving. De interventies zijn geordend in acht factoren om het welbevinden en de betrokkenheid te stimuleren: positief klasklimaat, voorbouwen op mogelijkheden, ruimte voor leerlinginitiatief, samen leren, werkelijkheidsnabijheid, activiteit, expressie, leerkrachtstijl.
Koppeling BSO	Er staat niet concreet beschreven of deze koppeling mogelijk is. Echter heeft iedere school zijn eigen online omgeving met eigen beheerder. Door het privacy design bepaalt de school welke gebruikers bepaalde informatie kunnen inzien.	Koppeling is niet mogelijk.	Looqin biedt ook een programma aan genaamd Looqin KO. Dit is een procesgericht volgsysteem voor de dagopvang BSO. Dit systeem is te koppelen aan Looqin PO voor een doorgaande lijn van 0-13 jaar.
Expertgroep toetsen PO	Nog niet genormeerd.	Momenteel (maart 2021) is Parnassys bezig met een verantwoordingsonderzoek naar de validiteit en betrouwbaarheid van de leerlijnen jonge kind. Als de nieuwe wet daadwerkelijk er gaat komen worden de onderzoeksresultaten	Nog niet genormeerd.

		ingediend bij de Expertgroep toetsen PO voor beoordeling.	
Passend aanbod creëren	Per leerlijn kunt u het niveau de groep of zelfs individueel kind bepalen. Er is mogelijkheid om extra standaard doelpakketten (Engels, WO, Kunstzinnige vorming) of door de school eigen geformuleerde doelpakketten te voegen. Daardoor bepaal je zelf waar de school de accenten legt. Verder kan er een doorgaande lijn gecreëerd worden door ook met de peuters of 3 t/m 8 met het systeem te werken.	Er is ook een set met extra doelen beschikbaar. Ze zijn optioneel inzetbaar en bedoeld om een breder en completer beeld van een onderdeel van de ontwikkeling van het kind te krijgen. Scholen kunnen eventueel leerlijnen en doelen aanpassen, verwijderen of toevoegen.	N.v.t.
Bronnen	<u>Mijn Kleutergroep</u>	<u>Parnassys</u> <u>SLO Parnassys</u> <u>Kidsconnect</u>	<u>Looqin</u> <u>SLO Looqin</u>

KLEUTER IN BEELD - TAAL

Doelgroep	Basis- en speciaal onderwijs groep 1-2
Algemene uitgangspunten (hoe wordt de ontwikkeling in kaart gebracht)	Kleuter in beeld is een heel nieuwe manier om je kleuters en groep te volgen in hun ontwikkeling. Het is een combinatie van een (indirect) observatiesysteem ('leerkrachtroute') met verdiepende opdrachtjes en activiteiten ('kindroute'). In de leerkrachtroute ga je als leerkracht op basis van je eigen observaties na waar een kind staat qua verschillende subdomeinen van ontwikkeling. Kleuter in beeld geeft je onderbouwing om te beoordelen of een kind bijvoorbeeld al op niveau eind groep 1 zit of niet. Twijfel je, of wil je meer inzicht, voor een individueel kind of de hele groep? Dan kun je (onderdelen van) de kindroute inzetten. Een kind doet dan alleen of in een groepje een activiteit of opdracht.
Ontwikkelingsaspecten	☐ Rekenen ☒ Taal ☐ Sociaal emotioneel Kleuter in beeld bestaat naast Taal uit Rekenen, Sociaal-Emotioneel en Motoriek. In dit artikel gaan we bewust alleen op Taal in omdat deze is goedgekeurd voor Expertgroep PO
Gekoppeld aan SLO doelen	De inhoud van het instrument is gebaseerd op: • de meest recente leerlijnen van onder andere SLO en het Expertisecentrum Nederlands; • de mening van leerkrachten en taalspecialisten; • de uitgebreide onderzoeken die zijn georganiseerd op scholen.
Doorgaande lijn 0-12	
Makkelijk in gebruik	Kleuter in beeld zit niet vast aan bepaalde afnameperiodes in een jaar. Je bepaalt zelf hoe vaak en wanneer je de kleuters gaat observeren. Vind je het belangrijk om alle kinderen uit jouw groep in één rapportage terug te zien, let er dan op dat je alle kinderen binnen een bepaalde periode geobserveerd hebt. De online omgeving werkt met drie observatieperiodes in een schooljaar: Begin: van augustus tot en met november Medio: van december tot en met maart Eind: van april tot en met juli van belang Let op: als je de subdomeinen bij een kind of bij alle kinderen in je groep niet in dezelfde periode observeert en registreert, dan komen de resultaten niet in één rapportage. Met andere woorden: een kind- of groepsrapportage gaat altijd over één observatieperiode.
Digitaal	Kleuter in beeld bestaat uit een leerkrachtmap en een online omgeving. De basis is de online omgeving. Hier vul je de leerkrachtroute in voor Taal, Sociaal-Emotioneel, Motoriek en Rekenen, vind je de opdrachtjes van de kindroute van Taal en Rekenen en de kind- en groepsrapportages.
Niveau van ondersteuning (groep/kind)	In de online omgeving van Kleuter in beeld staat in de kindrapportage het behaalde niveau op elk van de acht subdomeinen. In de groepsrapportage staat een overzicht van het niveau op de acht subdomeinen voor een hele groep.
Doelen herhalen ja/nee	Niet bekend.
Welbevinden en betrokkenheid	Het domein Sociaal-Emotioneel bestaat uit de subdomeinen Sociaal gedrag, Welbevinden en Speelwerkhouding. Binnen Kleuter in beeld -Taal komt dit niet los aan bod.
Rapporten naar ouders	De leerkracht kan de kindrapportage opslaan als PDF en printen per kind of tegelijk voor meerdere kinderen. Om leerkrachten de mogelijkheid te geven de kindrapportage ook met ouders te delen, is ervoor gekozen een leerkrachtversie en een ouderversie beschikbaar te stellen. In de ouderrapportage staat dan heel duidelijk welk niveau een kind voor elk subdomein heeft en hoe het met de groei per subdomein staat. Dit rapport is niet bedoeld om naar ouders te sturen, maar om te bespreken tijdens bijvoorbeeld een tienminutengesprek. De leerkracht kan de rapportage dan toelichten en de gegevens bespreken in samenhang met bijvoorbeeld observaties in de klas en opbrengsten uit de methode.
Handelingsopties	De rapportage geeft handvaten om het onderwijs zo goed mogelijk op de kinderen af te stemmen. Er is bewust gekozen voor een rapportage met niveaus op elk van de acht subdomeinen, in plaats van alleen een resultaat op het totaal van Taal. Daarmee is tijdige signalering mogelijk en is het instrument een hulpmiddel voor de leerkracht. Wanneer de digitale opdrachten gemaakt zijn, is het via de online kindrapportage mogelijk de gegeven antwoorden van een kind in te zien. In de handleiding in de leerkrachtmap wordt nader ingegaan op de stap naar het handelen.
Koppeling BSO	Een koppeling naar de BSO is niet mogelijk.

Beoordeling Cotan/Expertgroep toetsen PO	Dit leerlingvolgsysteem is door de Expertgroep toetsen PO goedgekeurd.
Passend aanbod creëren (doelen per leerling toevoegen/verwijderen, extra uitdaging)	In de handleiding staat schematisch aangegeven hoe je de verkregen informatie uit de rapporten kunt gebruiken om de stap naar het handelen te zetten.
Bronnen	Kleuter in beeld – Taal

Alle informatie in bovenstaande tabel is inhoudelijk gecontroleerd door de uitgeverijen van de leerlingvolgsystemen.

Literatuur

- Faber, M., Geel, M. V., & Visscher, A. (2013). *Digitale leerlingvolgsystemen als basis voor opbrengstgericht werken in het Primair Onderwijs. Een analyse van de wijze waarop scholen en besturen de mogelijkheden van digitale leerlingvolgsystemen kunnen benutten*. Universiteit Twente.
- Inspectie van het Onderwijs. (2010). *Opbrengstgericht werken in het basisonderwijs: Een onderzoek naar opbrengstgericht werken bij rekenen-wiskunde in het basisonderwijs (Rapport)*. Onderwijsinspectie.
- Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap. (2007). *Scholen voor morgen: Samen op weg naar duurzame kwaliteit in het primair onderwijs (Rapport)*. Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap
- Raver, C.C., & Knitzer, J. (2002). *Ready to Enter: What Research Tells Policymakers About Strategies to Promote Social and Emotional School Readiness Among Three- and Four-Year-Old Children*. Promoting the Emotional Well-Being of Children and Families Policy Paper, 3, 1-24. Ontleend aan <http://academiccommons.columbia.edu/catalog/ac:127551>
- Van der Ploeg, J. (2019). *De sociale ontwikkeling van het schoolkind*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Van der Vleuten, C; Glas, C. & Joosten-Ten Brinke, D. (2020) *Beoordelingskader voor instrumenten binnen leerlingvolgsystemen (LVS)*. Expertgroep Toetsen PO. Geraadpleegd van https://www.expertgroepoetsenpo.nl/uimg/ept/b63322_att-200901-def-beoordelingskader-lvsinstrumenten-epo-2020.pdf